

ЄВРОПА 13.03.2026 | Даніель Фройнд

Членство в ЄС передбачає зобов'язання

Деструктивна політика Орбана виходить далеко за межі Угорщини. Як боротися з цим «троянським конем»?

Віктор Орбан в ці дні, ймовірно, не спить ночами, але не тому, що мучиться глибокими філософськими питаннями про демократію. Вперше за багато років угорський прем'єр-міністр і голова правлячої партії «Фідес» має привід непокоїтися через вибори. Опитування показують, що розрив між кандидатами зменшується, опозиція набирає силу, а Петер Мадяр, колишній член «Фідес», став серйозним суперником. Це незвична й тривожна ситуація для Орбана, який витратив роки на те, щоб перекроїти угорські інститути під себе, ліквідувавши демократичні механізми стримувань і противаг.

Нелегітимна влада, коли відчуває загрозу, обирає стратегію відволікання: поширення паніки, наклепів, дезінформації. Ультраправий екстремістський стратег Стів Беннон називає це «затопленням». В минулі тижні Угорщина побачила цілу низку таких відволікаючих маневрів: розгортання військ на кордоні з Україною; чутки про секс-відео, яке мало дискредитувати Петера Мадяра, але так і не з'явилося; посилення тиску на журналістів і критиків. Мета очевидна: домінувати в заголовках, контролювати наративи, глушити сумніви.

За 16 років політичне поле Угорщини було послідовно переформатовано: переписано виборче законодавство, перекроєно округи, реорганізовано наглядові органи, а діяльність медіа та державні ресурси спрямовано в бік правлячої партії. Кожен з цих кроків сам по собі здається суто технічним, але всі разом вони складаються в те, що оглядачі називають «вільною, але несправедливою» системою. Європарламент назвав це виборчою автократією.

Ба більше, Суд справедливості ЄС недавно виніс кілька вердиктів

про те, що деякі ініціативи Орбана явно незаконні. Наприклад, Угорщину визнали винною в порушенні законодавства ЄС через те, що вона змусила незалежну радіостанцію Klubrádió припинити мовлення. Це була не випадковість. Не бюрократична помилка. Це був цілеспрямований наступ на свободу слова. Подібні зловживання помітні й в інших сферах. На кількох виборах опозиційні партії разом набирали стільки ж голосів, скільки «Фідес», а іноді й більше. Проте виборча система перетворює незначну перевагу в голосах на абсолютну більшість в парламенті. Угорщина не є ні диктатурою, ні здоровою ліберальною демократією. Це гібридна система, де є видимість демократії, але інститути налаштовані на зміцнення позицій чинної влади.

*Під загрозою опиняється
не тільки угорська
демократія, а й
авторитет ЄС як
спільноти з певними
цінностями*

Деструктивна тактика Орбана виходить далеко за межі Угорщини. В результаті під загрозою опиняється не тільки угорська демократія, а й авторитет ЄС як спільноти з певними цінностями. В Брюсселі Орбан неодноразово блокував фінансову підтримку України та затримував санкції проти Росії, змушуючи проводити саміти в останній момент і екстрено шукати компроміси. Угоди, над якими ретельно працюють 26 держав-членів, доводиться переглядати, оскільки Будапешт відмовляється їх підписувати. В лютому Угорщина скористалася своїм правом вето, щоб заблокувати пакет фінансової підтримки для України на суму 90 млрд євро та відкласти нові санкції проти Росії. Будапешт заявив, що схвалить пакет лише за умови відновлення поставок російської нафти по трубопроводу «Дружба» через Україну, тобто перетворив питання транзиту енергоносіїв на важіль впливу в суперечці з Брюсселем і Києвом. Ці дії грають на руку Путіну і ставлять під загрозу безпеку Європи.

Скільки ще Європейський союз терпітиме те, що один з його членів систематично порушує основоположні принципи? І як боротися з «троянським конем», яким стала Угорщина?

В Брюсселі вже обговорюють кілька варіантів: від Nuhit до позбавлення Орбана права голосу. Одні варіанти більш реалістичні, інші менш. Дехто стверджує, що через неодноразові порушення

Угорщина має просто вийти з Союзу. Однак угоди ЄС не містять механізму виключення держави-члена. Але навіть якби примусовий Нухіт був можливий, це послабило б не Віктора Орбана, а угорський народ. Європейський союз – це не союз урядів, це союз громадян. Мільйони угорців вірять в європейські цінності. Вони гідні захисту, а не відчуження.

Політика Угорщини живиться конфронтацією з Брюсселем. Це паливо, на якому працює режим Орбана. Виключення дасть йому ідеальний матеріал для пропаганди: Угорщина – жертва іноземного втручання. Це тільки зміцнить структуру його влади, а не зруйнує її.

Ще принциповіше те, що виключення держави-члена через сповзання в авторитаризм суперечить самій ідеї, на якій ґрунтується Європейський союз. ЄС було створено для об'єднання європейських народів довкола спільних цінностей і законів, а саме для того, щоб запобігти регресу демократії та націоналістичній ізоляції, здатним знову розірвати континент.

*Питання в тому, як ЄС
може захистити свої
принципи, не роблячи
при цьому угорський
народ ізгоями*

Тож питання насправді не в тому, чи має Угорщина залишатися в ЄС. Має. Питання в тому, як ЄС може захистити свої принципи, не роблячи при цьому угорський народ ізгоями.

Очевидно, що підкуп Орбана не спрацював, і до того ж він міг навіть бути незаконним. В грудні 2023 року Єврокомісія розморозила 10,2 млрд євро для Угорщини за кілька днів до того, як лідери ЄС мали ухвалити рішення про початок переговорів про вступ України в ЄС, який Орбан погрожував заблокувати. Цей крок багато хто розглядав як спробу підкупити Угорщину.

З того часу генеральний адвокат Європейського суду дійшов висновку, що Комісія не мала виділяти ці кошти, оскільки ключові умови верховенства права не було виконано. Якщо Суд погодиться з цим, підтвердиться поширена підозра: таку фундаментальну річ, як верховенство права, зробили фішкою в великій грі компромісів, яку нині веде ЄС.

При цьому Євросоюз не безсилий. Угоди містять механізми реагування на випадки, коли держава-член систематично зневажає цінності Союзу. Найпотужніший інструмент – стаття 7 Договору про ЄС, яку часто називають «ядерною опцією» Союзу. Вона дозволяє призупинити право голосу певної держави, якщо в ній відбувається серйозне й тривале порушення цінностей ЄС,

наприклад, обмеження незалежності судової влади або свободи медіа. Процес проти Угорщини триває з 2018 року. Теоретично стаття 7 може позбавити Орбана права голосу в Раді. Але на практиці для цього потрібна одностайна згода інших членів, що надзвичайно складно політично. Уряд Словаччини або Чехії може вагатися, чи варто створювати такий прецедент.

Фінансові умови виявилися набагато ефективнішим важелем впливу. ЄС уже заморожував десятки мільярдів євро, раніше виділених на розвиток і відновлення Угорщини, через проблеми з верховенством права. Мета полягає не в тому, щоб покарати Угорщину, а в тому, щоб гроші європейських платників податків не йшли на розбудову корупційних мереж або узурпацію судової влади. Однак лазівки залишаються, і політичний тиск іноді призводив до передчасного виділення коштів. Щоб умови були надійні, їхнього дотримання треба вимагати постійно.

Більш конструктивний варіант – реформувати процес ухвалення рішень на рівні ЄС в сфері зовнішньої і безпекової політики. Поки що ці рішення зазвичай вимагають одностайності, що дає кожній державі-члену реальне право вето. Перехід до голосування більшістю голосів ускладнив би блокування санкцій або пакетів допомоги волею одного конкретного уряду.

*Захищати верховенство
права – неантиугорська
поведінка, а
проєвропейська*

Але є очевидна перешкода: саме скасування одностайності теж вимагає одностайності. Або зміни договору про ЄС. Багато урядів бояться втратити контроль над ключовими питаннями суверенітету, тому такі держави-члени, як Угорщина, рішуче виступають проти подібних реформ.

Захищати верховенство права – не антиугорська поведінка, а проєвропейська. На тлі нинішньої (напередодні виборів) ситуації в Угорщині для Брюсселя особливо важливо бути послідовним. Опитування показують зростання підтримки партії «Тиса», яку очолює опозиційний кандидат Петер Мадяр. Послаблення умов зараз посилить позиції чинного уряду. Натомість чіткі межі є сигналом про те, що європейські принципи не підлягають обговоренню. Мета – не ізолювати Угорщину, а не допустити, щоб один конкретний уряд підірвав європейські стандарти зсередини.

Віктор Орбан майже 16 років використовував кожну тріщину в правовій базі та політиці Союзу. Що більше розділена Європа, то сильніший його вплив. Кожне вето, кожне відкладене рішення,

кожен переглянутий компроміс транслює той самий сигнал: шантаж працює, а Союз, який постійно піддається обструкції, поступово руйнується.

Європі слід нарешті чітко заявити: членство передбачає зобов'язання. І ці зобов'язання не продаються.

Переклад з англійської Дар'ї Прусенко

Даніель Фройнд

Даніель Фройнд (Daniel Freund) – член Європейського парламенту від Партії зелених.

